

Nr 33.

Ankom till Riksdagens kansli den 29 mars 1910 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående tillägg till lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfa fast egendom m. m.

Uti en inom Andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 108, hafva herrar *Karl Staaff, Fridtjuv Berg, Jakob Pettersson, Ad. Wiklund, D. Persson* i Tällberg, *E. A. Nilson, Carl Jansson* i Edsbäcken, *G. Jansson, J. Bromée, K. G. Karlsson, Th. af Callerholm, Carl Carlsson Bonde, Johan Ericsson, S. H. Kvarnzelius, Frithiof Söderbergh, Joh. Ström, L. Gust. Broomé, Ernst Beckman, Axel Schotte* och *Karl Starbäck* anfört följande:

»Vid 1909 års riksdag föreslogs i motionen nr 127 af undertecknad Karl Staaff m. fl.:

1:o) att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådant tillägg till lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfa fast egendom den 4 maj 1906, att, då aftal om förvärf enligt lagens 3 § ägt rum, staten eller den kommun, där den förvärfvade jorden vore belägen, berättigades på vissa villkor inlösa densamma;

2:o) att Riksdagen måtte för sin del besluta sådan utvidgning af ofvannämnda lag, att densamma komme att vinna tillämpning för hela Gäfleborgs län; samt

3:o) att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t tacktes så snart ske kunde låta verkställa en fullständig utredning rörande bolags jordförvärf i de mellersta och södra delarna af riket samt för Riksdagen framlägga förslag till de åtgärder, som af denna utredning kunde påkallas.

Ifrågavarande motion bifölls af Andra kammaren — såsom förut skett beträffande samtliga däri framställda förslag vid 1907 och 1908 års riksdagar. I Första kammaren blef motionen däremot afslagen.

Till stöd för afslaget å det under 1:o) här ofvan omförmälda yrkandet anfördes hufvudsakligen, att genom ett bifall till detsamma skulle uppställas ett ytterligare hinder utöfver de redan befintliga för bolags jordförvärf i de nordliga länen, hvilket icke kunde anses påkalladt af förhållandena. För önskemålet att skapa allmänna skogar i större omfattning funnes för öfrigt andra och lämpligare utvägar. Staten kunde i ifrågavarande hänseende icke ingripa annat än i särskilda fall, och kommunerna torde mera sällan äga medel att disponera för ifrågavarande ändamål.

Mot yrkandena på utvidgning af tillämplighetsområdet för 1906 års förbudslag anfördes åter, att ifrågavarande lag ännu varit för kort tid i verksamhet, för att man på grund af vunnen erfarenhet skulle kunna hämta stöd för en sådan utvidgning. Särskildt vore det opåkalladt att låta lagen gälla för hela Gäfleborgs län, enär åtminstone i vissa delar däraf den jordbruksidkande befolkningen alldeles icke vore i behof af ett sådant skydd för sin existens, som med 1906 års förbudslag afsetts. För öfrigt innebure ifrågavarande förslag (jämte en del andra med dem likartade) till sin egentliga syftning ett angrepp på *själfva äganderätten*. Man började med att angripa de större jordkomplexen, ty där räknade man, att försvararne skulle vara färre. Men därefter, sedan äganderättsprincipen en gång blifvit rubbad, trodde man sig så mycket lättare kunna kasta sig mot äganderätten, när frågan rörde sig om bondens hemmanslott, handtverkarens stuga eller daglönarens sparpenning. Det hela vore ett utflöde af en ny grundsats för samhällslifvet, den privata äganderättens upphörande.

Gentemot de sålunda åberopade afslagsskälerna tillåta vi oss framställa följande erinringar.

Hvad först angår det föreslagna tillägget till § 3 i förbudslagen, så skulle därigenom till förmån för det allmänna i viss mån neutraliseras den nu undantagsvis åt bolag och föreningar medgifna rätten att förvärfva skogsmarker. Detta undantag från förbudslagen leder i sin nuvarande omfattning därtill, att bolagen fortfarande kunna i sina händer samla högst afsevärda skogsarealer, hvilket ju genom förbudslagen skulle förekommas. Att ett totalförbud skulle vara lämpligaste medlet härutinnan, har Andra kammaren för sin del redan genom beslut åren 1901 och 1903 uttalat, och i samma riktning gick äfven Norrlandskommitténs hemställan af år 1901. Det oaktadt ifrågasättes nu icke att göra förbudet totalt, utan endast att göra det något mera verksamt, än det för närvarande är. Den ifrågasatta inskränkingen skulle uppenbarligen få betydelse i de fall, då staten eller kommunen funne det för sig fördelaktigt att begagna sin lösningsrätt; att på förhand uttala sig om i hvilken utsträckning sådant skulle komma att ske, är uppenbarligen mycket vanskligt.

Beträffande vidare frågan om omedelbart utvidgande af förbudslagens tillämpningsområde, så att det skulle omfatta hela Gäfleborgs län, så läser det knappast kunna med fog förnekas, att lagens nuvarande begränsning till att gälla endast vissa socknar af detta län är tämligen godtycklig. Såsom äfven under diskussionen i Första kammaren framhållits, äro nämligen i åtskilliga socknar i Gäfleborgs län, hvilka nu icke beröras af lagen, förhållandena fullt likartade med förhållandena i de socknar, som äro underkastade förbudslagen. Sålunda har det exempelvis påvisats, att i Ljusdals socken, som icke lyder under förbudslagen, bolagens jordförvärf från 1895 till 1900 ökats från 12,2 procent till 41,1 procent af hela mantalet, och i hela Gäfleborgs län har det visats, att förvärfsoökningen under perioden 1900—1905 undergått en stegring från 317 till 481 mantal, d. v. s. en ökning af ungefär 34 procent. Yrkandet att omedelbart indraga hela Gäfleborgs län i lagens tillämpningsområde torde således vara väl motiveradt.

Hvad slutligen beträffar de principiella invändningarna mot den föreslagna utredningen angående bolagens jordförvärf i södra och mellersta Sverige, så synes lagstiftningen redan genom 1906 års förbudslag hafva förklarat desamma ej förtjäna afseende, när det gäller att skydda de viktiga samhällsintressen, som genom bolagens öfverhandtagande jordförvärf sättas på spel. Är det rätt att för tryggande af den jordbrukande befolkningens bestånd förbjuda bolag och ekonomiska föreningar att förvärfva fastigheter i Norrland och Dalarne, så måste det äfven vara rätt att, om det för samma ändamål visar sig vara nödvändigt, införa samma förbuds-

lagstiftning i de södra och mellersta delarne af riket. Om det är nödvändigt, kan man ej med visshet veta utan föregående utredning. Att emellertid åtminstone i vissa län förhållandena äro fullt mogna för en dylik lagstiftning synes ganska sannolikt, då man tager kannedom om de i länsstyrelsernas femårsberättelser meddelade uppgifter angående de i bolagsägo varande fastigheter. Man finner däraf exempelvis, att mantalet af aktiebolagens fastigheter utgjorde:

	år 1885	år 1905
i Stockholms län	133,881	256,224
i Östergötlands län	119,954	204,617
i Kristianstads »	2,885	23,996
i Malmöhus »	20,628	95,519
i Kronobergs »	22,488	93,529
i Hallands län	0,807	10,279
i Skaraborgs län	55,984	106,621
i Värmlands »	159,894	197,802

Så mycken erfarenhet torde för öfrigt redan vara vunnin af 1906 års förbudslagstiftning, att densamma ingalunda mötts af den allmänna ovilja, som dess motståndare förespådde. Tvärtom synes man alltmer hafva kommit till insikt om lagens nytta, och äfven de, mot hvilkas intressen den är riktad, synas med jämnmod finna sig i densamma. Påståendet, att ifrågavarande lagstiftning skulle utgöra ett angrepp på äganderätten såsom sådan, torde ej vara hållbart. Det är visserligen sant, att den strider mot principen att äganderätten till fastighet innebär den absolut oinskränkta rätten att förfoga däröfver. Men denna princip är redan för länge sedan öfvergifven. Detta torde till fyllest framgå af en erinran om expropriationslagstiftningen och lagstiftningen om vård af enskildes skogar. För öfrigt är det så långt ifrån att den lagstiftning, hvarom här är fråga, afser att tillintetgöra den individuella äganderätten såsom sådan, att den tvärtom afser att skydda denna form af äganderätt från att utträngas af den kollektiva äganderätt, som representeras af bolagens jordförvärf.

Då vi alltså ej funnit oss öfvertygade af de mot ifrågavarande förslag framställda invändningar, tillåta vi oss hemställa:

1:o) att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådant tillägg till lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906, att,

då aftal om förvärf enligt lagens 3 § ägt rum, staten eller den kommun, där den förvärfvade jorden är belägen, berättigas på vissa villkor inlösa densamma;

2:o) att Riksdagen måtte för sin del besluta sådan utvidgning af ofvan nämnda lag, att densamma kommer att vinna tillämpning för hela Gäflehorgs län; samt

3:o) att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes så snart ske kan låta verkställa en fullständig utredning rörande bolags jordförvärf i de mellersta och södra delarna af riket samt för Riksdagen framlägga förslag till de åtgärder, som af denna utredning kunna påkallas».

I det utlåtande, som af 1909 års lagutskott afgafs i anledning af en då väckt motion, däri framstälts samma yrkande som under 1:o) i förevarande motion, anförde utskottet följande:

*Utskottets
yttrande.*

»Beträffande till en början det i herr Staaffs m. fl. motion gjorda yrkande om sådant tillägg till lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom, att, då aftal om förvärf enligt lagens 3 § ägt rum, staten eller den kommun, där den förvärfvade jorden är belägen, berättigas på vissa villkor inlösa densamma, har utskottet icke ansett sig kunna förorda detta yrkande. Afsikten med hela den för den så kallade Norrlandsfrågans lösning tillkomna eller planerade lagstiftning har hufvudsakligen varit att vidmakthålla och stärka den själfägande jordbrukande befolkningens ställning i Norrland och Dalarne och befrämja jordbrukets utveckling i nämnda landsdelar. För sådant ändamål har ock den omförmälda förbudslagen från möjlighet af bolagsförvärf uteslutit all inägojord med vissa obetydliga undantag samt den del af ett hemmans afrösningsjord, som bör betraktas såsom stödskog eller odlingsområde. Härigenom och särskildt genom lagens rymliga tillmätande af stödskogen har man velat vinna det nämnda målet. Genom att på det nu föreslagna sättet härutöfver lägga hinder i vägen för bolags jordförvärf i nyssnämnda landsdelar synes det utskottet, att man skulle skjuta öfver detta mål och i allt fall gå längre än förhållandena påkalla. Om det också är sannt, att skapandet af allmänna skogar i större omfattning borde förordas, lära andra och lämpligare utvägar härför icke saknas. Härtill kommer, att staten naturligen måste i sitt förvärf af skogsmark följa vissa planer och därför ej kan i det förevarande hänseendet ingripa annat än i

särskilda fall. Kommunerna torde mera sällan äga medel att disponera för ifrågavarande ändamål. Ingrepp endast i syfte att förhindra bolag att i inträffande fall förvärfva jord torde väl från statens sida komma att höra till sällsyntheterna.»

Hvad 1909 års lagutskott sålunda anförde har utskottet icke funnit anledning frångå.

Hvad därefter angår frågan om sådan utvidgning af förutberörda lag, att densamma komme att omedelbart äga tillämpning å hela Gäfleborgs län, fann Norrlandskommittén förhållandena i detta län i allmänhet ej vara sådana, att någon egentlig fara för bondeståndets framtid där kunde anses föreligga. Under sådana förhållanden ansåg kommittén, att förbudet inom dessa län allenast skulle träffa de områden, som i förevarande afseende företedde den typiskt norrländska karaktären, nämligen Ofvanåkers, Voxna, Los, Färila, Ramsjö och Hassela socknar samt Hamra Kapellag — eller samma områden inom Gäfleborgs län, för hvilka lagarna den 25 juni 1909 om arrende af viss jord samt om uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne blefvo gällande. Beträffande särskildt landskapet Gästrikland lär, såvidt utskottet kan förstå, den jordbrukande befolkningen där ej vara i behof af mera särskildt stöd i det nu ifrågasatta afseendet än samma befolkning i de delar af Kopparbergs län, för hvilka den af motionärerna åsyftade lagen ej gäller, eller i Uppland eller många andra landskap. Vid sådant förhållande synes utskottet motionärernas yrkande i förevarande del icke kunna tillstyrkas.

Vidkommande slutligen det under 3) i motionen framställda yrkandet på utredning rörande bolags jordförvärf i mellersta och södra delarna af riket samt förslag till åtgärder i anledning däraf, vill utskottet ytterligare framhålla, att såväl den norrländska förbudlagstiftning, hvarom ofvan talats, som äfven i öfrigt den särskilda så kallade Norrlandslagstiftningen föranledts af den fara, som bolagens omfattande jordförvärf ansetts innebära för jordbruket och den själfägande jordbrukarbefolkningens existens i Norrland. Såsom särskilda medverkande orsaker till det norrländska jordbrukets svaghet och behofvet af åtgärder för dess uppehållande togos äfven i beräkning klimatet och jordens beskaffenhet m. fl. omständigheter, som där bidragit att skapa särskilda förhållanden. I mellersta och södra delarna af vårt land är jordbrukets ställning en helt annan. Om någon fara i nu ifrågavarande hänseende för denna näringsgrens bestånd

kan där icke med fog talas. Sådana särskilda åtgärder för vidmakthållande af jordbrukets ställning, som nu för hela vårt land af motionärerna ifrågasättas, synas därför utskottet ej vara af omständigheterna betingade. Utskottet kan därför ej heller i denna del tillstyrka motionärernas förslag.

Med stöd af hvad sålunda anförts får utskottet hemställa:

1:o) att det i förenämnda motion under 1:o) gjorda yrkande icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda,

2:o) att det under 2:o) i motionen framställda yrkande icke måtte till Riksdagens åtgärd föranleda samt

3:o) att det i motionen under 3:o) gjorda yrkande icke heller måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Stockholm den 10 mars 1910.

På lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Reservationer

Beträffande utskottets hemställan under 1:o:

af herr *Widén*; samt

af herrar *Lindhagen*, *Pettersson* från *Södertälje*, *Jansson* i *Edsbäcken* och *Ersson*, hvilka hemställt,

att Riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådant tillägg till lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906, att, då aftal om förvärf enligt lagens 3 § ägt rum, staten eller den kom-

mun, där den förvärfvade jorden är belägen, berättigades på vissa villkor inlösa densamma.

Till stöd för denna hemställan har herr *Lindhagen* särskildt anført:

»I de sträfvanden, som på senare tider ägt rum, att söka på lagstiftningens väg förhindra anhopning af jord i ett fåtal enskilda ägares händer samt undanröja eller mildra de missförhållanden, som redan uppkommit genom en sådan utveckling, har man sökt att komma någon vart i sitt sträfvande genom ett framhållande ur olika synpunkter af de vådor för samhällena och dess medlemmar, som i detta fall liksom i alla tider oföränderligen uppstått genom uppkomsten af ett dylikt jordmonopol eller med andra ord af ett feodalvälde. Dessa bevekelsegrunder ha dock i stort sett obönhörligt studsat tillbaka mot Första kammarens motstånd, understödt af den administrativa makten och det härskande juridiska åskådnings-sättet. I en sådan situation har man fått nöja sig med att med tålmod söka efter åratals uthållighet tvinga fram något litet medgifvande här och hvar i de olika punkterna. På sista tiden har emellertid detta motstånd öfvergifvit sin passivitet och försökt genom sin ledning i Riksdagen gå anfallsvis tillväga på det sättet, att öfver allt i landet sökts göra troligt, att förenämnda sträfvanden att hindra vidare utbredning af bolagens jämte vederlikars jordvälde och undanröja dess redan uppkomna olyckor skulle besjålas af ett argt uppsåt att, såsom termen lyder, »vilja taga jorden från bönderna». Detta till skillnad från de stora jorddomänernas representanter och talsmän, hvilka förmodligen genom att oafslåligt motsätta sig dessa sträfvanden skulle nitälska för jordens bevarande åt bönderna.

Inför en sådan politik har man rättighet att låta tålmodet brista och säga ut sanningen eller att motståndet helt enkelt uppbäres af en på direkt eller indirekt intressentskap byggd nitälskan för upprätthållande af bolagens jordvälde, en nitälskan som äfven ej ogärna ser, att det utbreder sig allt vidare på bekostnad af de stora befolkningslagrens personliga frihet och ekonomiska oberoende. Utskottets nuvarande ståndpunkt och beskaf-dessa ämnen äro skarpt belysande för en riktig uppfattning om hvilka det är fenheten af dess motivering liksom kamrarnas tidigare stridiga ståndpunkter i som i detta land tagit och fortfarande vilja »taga jorden från bönderna». Samma skådespel kommer att upprepas vid behandlingen af två andra vid denna riksdag väckta motioner.

Beträffande härefter den förevarande punkten må till en början erinras, att åren 1907, 1908 och 1909 Andra kammaren, — år 1908 på

utskottets tillstyrkan — bifallit enahanda framställning. Förslaget bygger på den principen, att det öfverhufvud taget icke är nyttigt, att bolagens jordväldet ytterligare ökas. Det är icke nyttigt ur social synpunkt därför att det lägger en död hand öfver folkets utsikter att få tomtmark för bostäder och jord till odling samt andel i skogarnas nettoafkastning. Det innebär ock ur skogsvårdens synpunkt stora äfventyrligheter för framtiden genom det uttagande af skogskapitalet, som förr eller senare blir en följd genom de stora skogsköpen till stigande köpeskillingar. Den senaste skogskommittén framhöll också detta. »Staten», heter det i betänkandet, »hvilken är afsedd att fortlefva i årtusenden och har till en af sina viktigaste uppgifter att tillse, att den lefvande generationen så utför det kulturarbete, som är den förelagdt, att kommande släktens livsvillkor ej därigenom försvåras, är enligt alla länders erfarenhet den yppersta skogsägaren.» Detsamma kan i väsentlig del sägas om kommunalskogor under statskontroll.

Är detta en riktig princip bör man söka vinna erkännande åt densamma, hvarhelst ett tillfälle yppas. Ett sådant tillfälle tillvaratages i motionen. Först sedan så skett kan man beräkna, att krafter skola sätta sig i rörelse för att utnyttja detsamma. Det är vackert så, om detta kommer att ske i många fall, äfven om det ej kan äga rum i alla eller ens i de flesta. En särskild betydelse har förslaget därutinnan, att det innefattar ett litet bidrag till lösningen af frågan om bildandet af sockenallmänningar. Det är säkerligen både för skogens vård och afkastningens behöriga användning det enda riktiga, att utskogarna, där de ej tillhöra staten, brukas samfaldt af kommunens medlemmar i stället för att utstyckas på skilda händer.

Hufvudsumman är emellertid som sagdt, att utskottet ej har någonting emot utan såsom det synes snarare gärna ser, att bolagen få »taga jorden ifrån bönderna».

Beträffande utskottets hemställan under 2:o:

af herrar *Widén, Lindhagen, Pettersson* från Södertälje, *Jansson* i Edsbäcken, *Berggren* och *Olsson* i See, hvilka ansett, att den norrländska lagen om förbud i vissa fall att förvärfva fast egendom bör utsträckas att omfatta *hela Gäfleborgs län* och därför yrkat, att Riksdagen måtte för sin del antaga följande

Lag

om ändrad lydelse af 1 och 3 §§ i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906.

Härigenom förordnas, att 1 och 3 §§ i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906 skola erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

Bolag eller förening må ej i andra fall än nedan stadgas förvärfva fast egendom å landet inom Nedan-Siljans, Ofvan-Siljans eller Västerdals fögderi eller Envikens eller Svärdsjö socken i Kopparbergs län eller inom Gäfleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens eller Norrbottens län.

Å fastighet i köping eller å annan ort, där den för städerna gällande ordning för bebyggande skall iakttagas, äger denna lag ej tillämpning.

3 §.

Bolag eller förening må förvärfva den del af ett hemmans afrösningsjord med impedimenter, hvilken i den ordning 5 § stadgar pröfvas ej vara att hänföra till stödskog eller odlingsområde enligt hvad nedan sägs; skolande hvad sålunda förvärfvas från hemmanet afskiljas genom jordafsöndring.

Till stödskog skall hänföras:

a) inom de norrländska länen så mycken till skogsbörd duglig och i förhållande till inägorna bekvämt belägen mark, som på hemmanet belöper efter en areal för helt mantal af:

1,500 hektar inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker ofvan odlingsgränsen samt inom Frostvikens, Hotagens, Offerdals, Kalls, Åre, Undersäkers, Storsjö, Tännäs, Hede, Vemdalens, Klöfsjö, Linsells och Lillherdals socknar i Jämtlands län;

1,200 hektar inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker nedom odlingsgränsen samt inom Muonionalusta, Pajala, Tarendö och Korpilombolo socknar i förstnämnda län; samt

1,000 hektar inom de öfriga delarna af Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län äfvensom inom Västernorrlands och Gäfleborgs län;

skolande, då fråga är om hemman, hvars skattetal understiger ett åttondels mantal, den sålunda bestämda arealen höjas med en fjärdedel, dock ej till mera än hvad på ett åttondels mantal belöper;

b) inom de i 1 § nämnda delar af Kopparbergs län hvad vid verkställt storskifte betecknats såsom hemskog och fåbodskog.

Till *odlingsområde* skola hänföras till odling tjänliga myrmarker och andra odlingslägenheter, som i anseende till läge, omfattning och jordens beskaffenhet ägna sig för upptagande af själfständiga jordbruk eller lämp-ligen kunna sammanläggas med förutvarande jordbruk.

Denna lag träder i kraft genast efter utfärdandet.

Till stöd för denna hemställan har herr *Lindhagen* särskildt anført:

»Till en början får jag äfven här åberopa det allmänna uttalande, som af mig afgifvits under punkt 1:o.

Beträffande härefter den förevarande punkten må erinras att åren 1907, 1908 och 1909 utskottet tillstyrkt och Andra kammaren beslutit ett dylikt förslag samt att utskottet vid de två senaste tillfällena härom anført följande:

»Lagen gäller för närvarande endast Ofvanåkers, Voxna, Los, Färila, Ramsjö och Hassela socknar samt Hamra kapellag af berörda län. Såsom redan 1907 års lagutskott framhöll, torde emellertid någon giltig anledning att stanna vid dessa socknar af ifrågavarande län icke föreligga. Enligt norrlandskommitténs utredningar ägde inom öfriga, af motionärerna afsedda delar af detta län år 1900 sågverksaktiebolag, sågverksägare och bruksägare 39 procent af arealen af den enskilde tillhöriga jorden. Inom t. ex. Ljusdals socken hade trävaruindustriens, till hufvudsaklig del aktiebolags, jordförvärf under tiden 1885—1900 ökats från 12,2 till 41,1 procent af hela mantalet. Norrlandskommitténs äldre förbudsförslag omfattade också hela länet, och reservanter inom kommittén vidhöllo denna ståndpunkt jämväl i det slutliga betänkandet. Kommittén stannade emellertid vid att föreslå lagens tillämpning endast å de socknar inom länet, som enligt kommitténs åsikt förededde den typiskt norrländska karaktären. I sitt utlåtande öfver kommittéförslaget framhöll Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Gäfleborgs län, såsom det synes med rätta, att detsamma i denna del vore fotadt på alltför godtyckligt valda grunder. Kungl. Maj:ts

befallningshafvande förmälte sig ej heller kunna instämma i kommitténs åsikt, att endast i dessa uppräknade socknar af länet bolagens jordförvärf skulle behöfva motarbetas. Att detta skedde, vore enligt Kungl. Maj:ts befallningshafvandes mening önskvärdt äfven inom länet i öfrigt. Vid nu anförda förhållanden och då i vissa af de af förbudslagen oberörda delar af länet bolagsförvärfven lära fortgå i ofta afsevärd omfattning, synes utskottet en sådan utsträckning af förvärfsförbudet till hela Gäfleborgs län böra ske, som nu påyrkats.»

Det kan tilläggas, att enligt norrlandskommitténs utredningar ägde inom länet sågverksbolag och deras vederlikar i medeltal 24,2 procent i mantal af den enskilde tillhöriga jorden, utgörande 42,9 procent af arealen å samma jord, under det att motsvarande siffror inom de öfriga af förbudslagen omfattade länen samtliga äro lägre, delvis högst väsentligt. Kommitténs statistik för länet, hvilken i öfrigt företer enahanda variationer som för öfriga län, utvisar i detta ämne följande siffror:

Sågverksaktiebolags, sågverksägares och bruksägares jordförvärf inom Gäfleborgs län, i procent af:

Socknar inbegripna under förbudslagen	Mantalet		Arealen år 1900
	år 1885	år 1900	
Woxna	98,1	100	100
Ramsjö	76,5	91,4	90,8
Los med Hamra kapell.....	46,6	67,5	85,7
Hassela	27,2	59,4	67
Färila	6,1	16,2	27,5
Ofvanåker	7,5	8,1	13,5
<i>Socknar undantagna från förbudslagen</i>			
Nianfors.....	—	93,9	99,1
Bjuråker	56,8	66,6	69,7
Ockelbo med Åmots kapell.....	61,5	64	65,3
Högbo	48,3	51,6	44,6
Valbo	30,3	47,5	55,4
Hille	42,2	42,4	44,2
Hamrånge	39,4	41,4	49,1
Ljusdal	12,2	41,1	66,9
Hedesunda	36,8	40,2	45,8
Öster-Fernebo	35,9	39,8	40,6
Torsåker	44,2	37,8	45,4
Årsunda	36,7	37,1	33,3
Ofvansjö.....	34,8	32	34,6
Söderala	26	28	45,4
Skog	27	27,3	37,5

Socknar undantagna från förbudslagen	Mantalet		Arealen
	år 1885	år 1900	år 1900
Norrbo	26,7	25,6	28,7
Bergsjö	7,5	24,3	26,8
Enånger	26	24,1	33,7
Undersvik	—	23,6	20,6
Hanebo	34,5	22,2	46,2
Njutånger	25,7	21,2	47,8
Gnarp	20,4	19	24,7
Arbrå	5,3	18,4	15,1
Harmånger	14,3	17,8	32
Alfta	8,2	15,6	31,1
Delsbo	3,9	15,3	20
Rogsta	16,6	11	11
Bollnäs	9,6	10,7	45,6
Isbo	—	10,5	7,7
Järbo	8,1	7,6	8,9
Jerfsö	0,6	5,9	17,7
Forsa	3,4	5,6	8
Idenor	6,5	4,5	6,5
Hög	—	1,8	1,8
Helsingtuna	0,9	1,4	1,6
Norråla	0,6	1,2	2,7
Segersta	—	0,7	0,4
Mo	—	—	—
Regnsjö	—	—	—
Trönö	—	—	—
Jättedal	—	—	0,2

Af norrlandskommitténs elfva ledamöter enade sig åtta eller den s. k. majoriteten om den uppfattningen, att ingripande åtgärder borde äga rum i norrlandsfrågan, under det tre intogo en väsentligen motsatt ståndpunkt. Representanterna för utskottets nuvarande majoritet hafva tidigare aldrig fäst det ringaste afseende vid hvad denna kommittés majoritet enhälligt förordat. I detta fall åter då kommittémajoriteten varit splittrad lägges en hufvudsaklig vikt vid hvad denna majoritets flesta ledamöter, fem till antalet, förordat i kommitténs slutliga hemställan. Såsom ofvan framhållits innefattade detta en omkastning i grundsatser från kommittémajoritetens tidigare enhälliga uttalanden samt motiverades därmed att de under förbudet inbegripna socknarna skulle »förete den typiska norrländska karaktären» och att förhållandena inom länet i öfrigt skulle vara så pass stadgade, att någon egentlig fara för bondeståndets framtid icke kunde anses föreligga. Denna slutsats byggdes endast på ett teoretiskt antagande

med ledning af den vid sid. 16 i första bandet af kommittébetänkandet fogade öfversiktskartan öfver de olika socknarna i Norrland och Dalarne med hänsyn till jordens geologiska uppkomst. De socknar inom Gäfleborgs län, som på kartan helt och hållet eller till sin väsentligare del färglagts med grönt, betecknande »moränlidernas region» medtogos under förbudet, under det att socknar, hvilka helt och hållet eller till sin väsentligare del färglagts med gul färg, betecknande »skärgårdsregionen och de marina lerornas regioner» undantogs från förbudet.

Det är lätt att förstå, att dylika antaganden endast äro konstruktioner. Kommittén har icke heller gjort gällande en dylik åtskillnad för det öfriga lagstiftningsområdet, ehuru såsom ofvannämnda karta utvisar lika stor eller liten anledning förefanns därtill för hela landet uppöfver intill finska gränsen jämte trakterna kring Storsjön. Kommittén yttrade också i sina slutanmärkingar öfver den på kartan utmärkta geologiska undersökningen, att »denna undersöknings resultat icke få öfverskattas, när det gäller att från nationalekonomisk och social synpunkt betrakta det ämne, hvars behandling blifvit åt kommittén uppdragen». Detta bestyrkes också i hög grad af kommitténs statistik, men af denna togs ingen känedom vid det slutliga beslutet att medtaga endast vissa socknar af Gäfleborgs län. Ofvannämnda siffror tala dock sitt tydliga spåk. De utvisa ej heller just några »stadgade förhållanden» för åtskilliga af de från lagen undantagna socknarna.

Af allt detta framgår, att denna i sista stunden af kommitténs arbeten yppade omkastning för Gäfleborgs län i ledande principer uppenbarligen varit ett utslag af opportunism från de fem ledamöternas sida. Det är ju också alltid så, att när man till sist står inför nödvändigheten att söka aflocka Första kammaren något medgifvande i jordfrågans brännande spörsmål, föreställer man sig att en första förutsättning därför är att utsmycka förslaget med möjligaste myckenhet principlöshet och bristande effektivitet. Härtill kommer ju också, att de undantagna delarna af länet, hvilka enligt sakkunniges vitsord begåfvats med synnerlig god skogsväxt, ligga in på hjärtat af vissa i vår politik mäktiga bolags intresseområden.

Den af utskottet åberopade omständigheten, att vissa delar af Dalarne undantogs från förbudet, har främst berott därpå, att vid de förslag till förbudslag, som sedan år 1901 ägt rum, lagen ansetts böra omfatta de delar af Norrland och Dalarne, som undergått afvittring på kronans bekostnad, hvilken begränsning ock synes motsvara det mest trängande praktiska behofvet.

Utskottet säger slutligen, att, såvidt utskottet kan förstå, behovet af en förbudslag ej lär vara större för de undantagna delarna af Gäfleborgs län än för Uppland eller många andra landskap. Häre har utskottet rätt i den meningen, att en förbudslag säkerligen behöfs äfven mångenstädes i mellersta och södra delarna af riket. Skillnaden är dock den, att för det område, hvarom nu är fråga, har redan en utredning genom statsmakternas försorg skett, så att man nu kan gå till beslut. I fråga åter om de mellersta och södra delarna af riket har en sådan förberedande utredning ännu ej ägt rum. Därom framställes emellertid förslag i tredje punkten af förevarande motion, hvilket förslag utskottet dock äfven afstyrkt.

Hufvudsumman är som sagdt emellertid, att utskottet ej har något emot, utan såsom det synes snarare gärna ser, att bolagen fortfarande »taga jorden från bönderna.»

Beträffande utskottets hemställan under 3:o:

af herrar *Widén, Lindhagen, Pettersson* från Södertälje, *Jansson* i Edsbäcken, *Berggren* och *Olsson* i See, hvilka hemställt, att Riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville, så snart ske kan, låta verkställa en fullständig utredning rörande bolags jordförvärf i de mellersta och södra delarna af riket samt för Riksdagen framlägga förslag till de åtgärder, som af denna utredning kunna påkallas.

Till stöd för denna hemställan har herr *Lindhagen* särskildt anført:

»Till en början får jag äfven i denna punkt åberopa det allmänna uttalande, som af mig afgifvits under punkt 1.

Beträffande härefter den förevarande punkten må erinras, att åren 1907, 1908 och 1909 Andra kammaren — det första och sista året på utskottets hemställan — beslutit ett dylikt förslag.

Den vid riksdagarna 1898, 1899 och 1900 väckta framställning om utredning om ingripande mot bolagens jordförvärf, hvilken alla gångerna antogs af Andra men afslogs af Första kammaren, undantog ej från undersökningen mellersta och södra delarna af riket. Lagberedningens förslag år 1847 till ny civillag upptog under jordabalken ett förbud, gällande för hela riket, att med äganderätt öfverlåta fast egendom till aktiebolag utan Konungens lof.

Utskottet vill nu icke vara med om ens en utredning i motionens syfte. För ändamålet dekreterar utskottet bara på rak arm och utan nå-

gon hänsyn, att jordbrukets ställning i mellersta och södra delarna i vårt land vore en helt annan än i Norrland samt att till norrlandslagstiftningen i ämnet särskildt medverkat klimatet och jordens beskaffenhet med flera omständigheter, som i Norrland bidragit att skapa särskilda förhållanden.

För det första gäller frågan dock de sociala vådorna af en fortgående utvidgning af den industriella feodalismen och de olägenheter, som däraf redan uppkommit. Här spela klimat och jordens beskaffenhet ingen väsentlig roll. En bekant romersk historieskrifvare framhåller ju, att det var de stora godsbildningarna, latifundierna, som mest bidrog till romarväldets undergång. Där voro dock klimat och jord ej desamma som i norra delarna af Sverige. Utskottet har säkerligen äfven hört talas om det feodalväsende, som på sin tid bredde ut sig öfver hela Europa, samt om det ingripande häremot, som ägde rum i vårt land under Gustaf Vasa och Karl den elfte, hvilket ingripande just afsåg förhållandena i mellersta och södra delarna af landet.

Hvad sedan angår frågan om bolagens faktiska jordförvärf i mellersta och södra delarna af landet, låtsas utskottet icke om det kända förhållandet, att vidsträckta trakter af dessa landsdelar ägas af bolag under förhållanden alldeles likartade med de norrländska. Utskottet blundar också obesväradt för de siffror, som i denna och föregående motioner åberopats ur den redan tillgängliga statistiken, utvisande att bolagens jordförvärf mångenstädes äfven fortfarande breda ut sig. Och utskottet tager ingen som helst hänsyn till den af Andra kammaren upprepade gånger framförda opinionen, att en undersökning bör få ske, en opinion som vid sista årets riksdag tog sig uttryck till och med i ett beslut af Andra kammaren på ortrepresentanternas framställning att omedelbart antaga en förbudslag för Värmlands län.

Hufvudsumman är, som sagdt, emellertid, att utskottet ej har något emot utan såsom det synes snarare gärna ser, att bolagen fortfara att »taga jorden från bönderna.»

samt af herr *Bergendahl*.